

Nantke Pecht aan tafel met zeven van de twaalf geïnterviewde oud-mijnwerkers uit Eisden die Cité Duits spreken. Inmiddels zijn er nog maar negen in leven.

© Nantke Pecht

ACHTERGROND CITE-DUIITS

Onderzoek mijnwerkerstaal nog net op tijd

Als ze naar de bakker gaan, spreken ze gewoon de taal van de Maaskant. Maar zodra ze onder elkaar zijn, praten de gepensioneerde mijnwerkers van het Belgische Eisden *Cité-Duits*. Taalonderzoekster Nantke Pecht deed onderzoek naar deze uitstervende taal. Nog net op tijd.

DOOR JOS VAN DEN CAMP

Toen Nantke Pecht (34) midden in haar onderzoek zat, waren het er nog twaalf. Nog twaalf inwoners van het Belgisch-Limburgse Eisden waren rond 2016 het Cité-Duits machtig. Die spraken bijvoorbeeld zo: „*Die Frau konnt nicht fietsen. Weisst du was gepasseerd ist mit der Tandem? Bei Eisden-Dorf, [...] bergaf hè, zo de café in. Die kon nie remmen, haha!*”

Inmiddels heeft de taalonderzoekster haar proefschrift afgerond en in januari verdedigd en zijn het er nog maar negen. Negen oud-mijnwerkers uit de tuinwijk – de Cité – van het mijndorp Eisden die de onderlinge mijnwerkerstaal beheersen, zijn nu nog maar in leven. Het gaat rap bergafwaarts met dat opmerkelijke Cité-Duits. Nog even en niemand spreekt het meer. Want aan een volgende generatie is de taal niet doorgegeven. Naar tal van mijnwerkerstalen in de wereld is onderzoek gedaan. Maar niet naar het Cité-Duits, een exclusieve ‘onderonstaal’ in dat meest oostelijk gelegen mijndorp van het Kempense steenkoolbekken. De Duitse taalwetenschapper Nantke Pecht wilde de

ontstaansgeschiedenis verklaren en pakte de uitdaging op, nadat de Limburgse taalkundige Leonie Cornips eerder al gesprekken met mijnwerkers had opgenomen en haar op het spoor had gezet.

Tafelgesprekken

Het gaat rap bergafwaarts met dat opmerkelijke Cité-Duits. Nog even en niemand spreekt het meer. Want aan een volgende generatie is de taal niet doorgegeven.

NANTKE PECHT

Pecht deed uitgebreid onderzoek en voerde de afgelopen vier jaar ook diverse tafelgesprekken met de laatste mannen die van elkaar wisten dat ze nog Cité-Duits spraken. In het toepasselijke decor van het plaatselijke Museum van de Mijnwerkerswoning in de tuinwijk van Eisden sprak ze urenlang met de zeventigers en tachtigers. Ze omschrijven hun taal zelf als een ‘soort Duits’. Maar volgens Pecht is het meer een samensmelting van onder andere het Belgisch-Nederlands, het Maaslands dialect en varianten van het Duits. De laatste sprekers van het Cité-Duits zijn de kinderen van de eerste generatie mijnwerkers die destijds vanuit bijvoorbeeld Tsjechië, Slovenië, Hongarije, Polen of Italië naar deze Belgische grensplaats kwamen om te werken in de steenkolenmijn, net aan de andere kant van de Maas op een steenworp van Stein en Urmond.

Transcriptie

Nog een voorbeeldzin uit een transcriptie van een gesprek dat Nantke Pechts supervisor Leonie Cornips eerder opnam van een gesprek in het Cité Duits: *Wo denkst du da wir heut'abend geh? Heut'abend? Heut'abend geh ich mit mein Kameraden op sjtap. Ein paar pintjes drinke, neh? Schöne meadjes kucken, [...]*

Op Sjtap

Die mengeling van Belgisch-Nederlands, Maaslands en verschillende thuishalen als Hongaars of Italiaans is verklaarbaar. Maar waar komt dat Duits vandaan? Want nou juist ondergronds waren het Waals en het Frans de gangbare talen.

Pecht: „Klopt. Maar hun vaders kwamen uit landen waar op de een of andere manier op zijn minst raakvlakken bestonden met het Duits. Frans was bovendien de taal die de beambten spraken, Duits was meer voor de arbeiders en was daar in die tijd ook wel een beetje het Engels van nu.”

De kinderen groeiden op in de tuinwijk van Eijsden – de Cité. In tegenstelling tot de praktijk in andere mijnwerkerskoloniën werden gezinnen hier niet naar hun land van herkomst, maar op basis van de gezinsgrootte gehuisvest. „Al die nationaliteiten woonden daardoor dicht bij elkaar, door elkaar heen”, vertelt Pecht. „Ze zijn tijdens hun werk én in hun vrije tijd met elkaar een eigen taal gaan spreken. En dat deden ze niet zozeer om de onderlinge communicatie te vergemakkelijken, want met het Belgisch-Limburg spraken ze al een gemeenschappelijke taal. Ze deden dat om een eigen groepsgevoel te creëren”, zegt Pecht. „Deze immigrantenkinderen hadden namelijk weinig contact met kinderen van buitenaf, ook omdat de school in de eigen mijnwerkerskolonie stond en het verenigingsleven er plaatsvond.” In de gesprekken die de

taalonderzoekster voerde, zeggen de mannen ook dat ze in hun kinderjaren door dorpsgenoten met de nek zijn aangekeken, hetgeen de behoefte aan een eigen taal moet hebben versterkt. „Het leidde tot een sterker groepsgevoel. Het was een manier om zich onderling te identificeren als mijnwerkers(kinderen) en zich te onderscheiden van de anderen, de lokale bevolking.”

Schieskies

Een van de oud-mijnwerkers sprak bijvoorbeeld onderstaande zin uit om aan te geven hoe het buitenlandse idioom van de mijnwerkers verwerkt werd in Cité-Duits:

„Iech geé nach boesj schieskies raafe oend sjoosko esse.”

Studeren

Het Cité-Duits is niet doorgegeven aan de kinderen van de tweede generatie mijnwerkers in Eisdén. De mijnwerkers wilden niet dat hun kinderen in de mijn gingen werken, voor zo ver dat nog praktisch mogelijk was. „Die moesten vooral gaan studeren en zich dus niet met deze taal identificeren”, zegt Nantke Pecht. Bovendien kwamen er in de jaren zeventig ook Turkse en Marokkaanse gastarbeiders naar de steenkoolmijnen in de Belgische Kempen. „Zij hadden als nieuwelingen uiteraard geen enkele binding met welke bestaande taal uit de omgeving dan ook.” En zo zal de Eisdense mijnwerkerstaal snel uitsterven. „Over een aantal jaren zijn er geen mannen in de Eisdense Tuinwijk meer over die het spreken.” Inmiddels spant de Duitse onderzoekster zich in om een

website te ontwikkelen waarmee ze een deel van de 25 uren aan geluidsopnames, uitgeschreven interviews, foto' en video's kan delen. „Zo leeft het Cité-Duits dan toch nog voort, ook als het niet meer gesproken wordt.” Ga naar www.delimburger.nl om te beluisteren hoe Cité-Duits klinkt.

Het onderzoek

Nantke Pecht promoveerde in januari cum laude aan de Universiteit Maastricht. Ze analyseerde voor haar onderzoek het gebruik van persoonlijke voornaamwoorden in Cité-Duits (zoals *ich* voor ik, *wie* voor wij, *de(r)* voor hij) en ontdekte dat het Cité-Duits geen verschil maakt tussen grammaticaal geslacht. In Cité-Duits wordt bovendien geen naamval toegepast op bezittelijke voornaamwoorden (*un sacht de Conducteur zu sein Frau*, waar dus eigenlijk *seiner Frau* had moeten staan). Het Cité-Duits heeft vaak geen lidwoord nodig: *wie gehn nach Kirche*. De zinsopbouw heeft volgens haar meer weg van die uit het Maasland of Belgisch-Limburg dan van het Duits (*du wars besser wie du hast gedacht* – in plaats van *gedacht hast*).